

GÖTEBORGS UNIVERSITETSBIBLIOTEK ✓

100156 6795

Läroplan för grundskolan

Lgr⁶⁹

Supplement

SKOLOVERSTYRELSEN 1973

Skolstarten

Läroplan
122a

Lgr 69 II: Skolst

Pedagogiska biblioteket

Laroplan

122a

Lgr11

Läroplan

för

BIBLIOTEKET
LÄRARHOGSKOLAN
I GÖTEBORG

Ex. 2

grundskolan

SKOLEVERSTYRELSEN

Utbildningsförlaget

Supplement

Skolstarten

Kompletterande anvisningar och kommentarer

Eab

Förord

Läroplan för grundskolan består av en **allmän del** (del I) och en **supplementdel** (del II), båda utfärdade av SÖ enligt förordnande i Kungl Maj:ts brev den 29 maj 1969.

Supplementdelen innehåller kompletterande anvisningar, kommentarer och exempel till kursplanerna och till vissa avsnitt i allmänna anvisningar för skolans verksamhet. Av praktiska skäl är den uppdelad på häften, varierande i fråga om både omfång och karaktär.

SÖ avser att efter hand revidera och komplettera supplementdelen med hänsyn till erfarenheterna vid läroplanens tillämpning. SÖ är därför angelägen om att sådana erfarenheter på lämpligt sätt och efter hand förmedlas till SÖ.

Stockholm den 15 januari 1973

Kungl Skolöverstyrelsen

Produktion ● 1973 Svenska Utbildnings-
förlaget Liber AB

Formgivning ● Paul Hilber

Producent ● Rune Jarenfelt

Tryck ● Svenska Tryckcentralen AB,
Stockholm 1973

Innehåll

Allmänna synpunkter	4
Kontakt och samarbete	4
Samarbete mellan skola och hem	4
Kontakt mellan skolan och förskolan	5
Samarbete mellan skolan och vissa andra samhällsinstitutioner	6
Samarbete mellan personal inom skolan	6
Samråd i elevvårdskonferensen	6
Undervisning i olika klasstyper	6
Fyradagarsläsning	6
Planering av den första tidens arbete	7
Trygghet	8
Arbetslokalerna	8
Uppropsdagen	9
Första skoldagen	10
Andra skoldagen	10
Observationer och diagnostisering	10
Läromedel m m	11
Uppskov och underårigs skolstart	12
Uppskov med skolstarten	13
Underåriga nybörjare	13
Individualiserad undervisning	14
Träning till självständigt arbete	14
Temporär timplan	15
Gruppindelning	16
Exempel på individualiseringsmodeller	18
Gruppindelning vid samarbetsuppgifter	21
Skolhälsovården	21
Elever med särskilda behov	21
Beslut om åtgärder	22
Specialundervisning	22
Skolplacering av rörelsehindrade barn	22
Placering i annan skola än grundskola	23
Särskola	24
Inskrivning i särskola	25
Specialskolan för synskadade	25
Skolplacering av synskadade barn	25
Specialskolan för hörselskadade	25
Skolplacering av hörselskadade barn	26
Invandrarbarnen och skolstarten	26
Språkträning före skolstarten	26
Stödundervisning	27
Elevvårds- och informationsfrågor	27
Den första läsundervisningen	28
Undervisning i hemspråket	28

Allmänna synpunkter

När barnen kommer till skolan äger de redan kunskaper och erfarenheter som de mer eller mindre systematiskt har inhämtat i hemmet, i förskolan, genom kamrater eller på annat sätt. Olika barn har olika slag av erfarenheter och har också fått sina intryck från olika håll och sina vanor grundade i olika miljöer.

“Varje enskilt barn skall i skolan mötas på ett sådant sätt att dess pågående utveckling fortsätter utan avbrott eller störningar och i en positiv riktning.”

Kontakt och samarbete

En av skolans viktigaste uppgifter inför skolstarten är att skapa god kontakt mellan barnet och de människor som det nu kommer att ha omkring sig, dvs närmast lärare och kamrater.

Samarbete mellan skola och hem

Skolan måste lära känna barnet inte bara i olika skolsituationer utan även genom dess erfarenhetsbakgrund och den miljö det räknar som sin. Detta är en förutsättning för att skolan skall kunna förstå barnet.

Hemmen måste få tillfälle att lära känna skolan först och främst i fråga om målsättning och arbetsätt men även i fråga om sådant som arbetsrutiner, lokalförhållanden och personal. Detta är nödvändiga förutsättningar för att föräldrarna skall kunna stödja barnet i det kommande skolarbetet och hjälpa till att undanröja otrygghet och osäkerhet.

Den första kontakten bör ske redan före skolstarten, gärna i samband med inskrivningen. Skolan bör ta initiativet t ex genom att inbjuda föräldrarna till en informationsträff, vilken kan få formen av en första presentation av dagens skola. Frågor som hör samman med arbetsättet under de första skolveckorna bör beröras. Kort oriente-

ring om skolans olika resurser, t ex hälsovård, tandvård, skolmåltider och specialundervisning, bör ges. Även sådana uppgifter som tider för skolterminernas början och slut samt lov dagar, skolledarens mottagningstid eller telefontid etc lämnas. Trafikfrågor kan aktualiseras. Informationsmötet kan kompletteras med lämplig skriftlig information. Till mötet kan inbjudas representanter från exempelvis barnavårdsnämnd eller fritidsnämnd, som då ges tillfälle att informera om fritidshem, lokala fritidsaktiviteter etc.

Allt kontaktarbete bör från skolans sida ske så öppet som möjligt och inbjuda till förtroendefullt samarbete.

Då skolan börjat bör klassläraren så snart som möjligt söka skapa individuella kontakter med elevernas föräldrar. Syftet skall vara att byta informationer om barnet. Från skolans sida lämnas upplysningar och förklaringar om de första veckornas arbetsätt och rutiner. Föräldrarna bör få ge sin syn på barnets upplevelser av skolan och få tillfälle att meddela sådant som bedöms vara till nytta för elev och lärare i det fortsatta arbetet. Läraren bör göra klart för föräldrarna hur de uppgifter som lämnas till skolan kommer att användas, så att det förtroende som måste finnas mellan hem och skola kan skapas och vidmakthållas.

Ganska snart efter skolstarten bör hemmen inbjudas till ett första föräldramöte. Även om ett informationsmöte anordnats under våren, t ex i samband med inskrivningen, kan det vara skäl att nu ge en allmän, fylligare information. Vid detta möte vars huvudsyfte skall vara att skapa kontakt mellan hem och skola bör hemmen få en redogörelse för arbetsättet under de första veckorna och syftet med den inledande perioden. Om mötet anordnas för samtliga nybörjarklassers föräldrar bör en del av tiden för sammankomsten anslås till samling i respektive klassrum där varje lärare får träffa sina egna elevers föräldrar.

Det är skolans skyldighet att meddela hemmen efter vilka principer man arbetar. I de fall där skolans och hemmens uppfostringsmål och normer inte överensstämmer måste man eftersträva överenskommelser och handlingssätt som i största möjliga utsträckning håller barnet utanför varje upplevelse av konflikt och motstridigheter.

Elevers situation gynnas av att man söker komma överens om ett gemensamt handlingsprogram. Speciellt gäller detta för barn med särskilda svårigheter av ett eller annat slag. Föräldrarna bör så mycket som möjligt få medverka vid planeringen av

olika åtgärder. De bör också erbjudas att delta i elevvårdskonferensen och ges tillfälle att medverka vid uppföljning av elevvårdskonferensens beslut.

Det är viktigt att föräldrarna upplever att läraren är öppen för samtal och inriktad på att åstadkomma en utvecklande och gynnsam skolsituation för deras barn.

Kontakt mellan skolan och förskolan

Samverkan med förskolan eller motsvarande institution kan röra dels individuella frågor, dels metodfrågor. Den kännedom förskolläraren har om de enskilda eleverna bör utnyttjas vid undervisningens planering på lågstadiet. En informationskontakt på tidigt stadium mellan förskollärare och lågstadielärare är önskvärd. Informationen bör vara muntlig men den kan eventuellt kombineras med skriftliga uppgifter. Lågstadieläraren bör i den mån uppgifterna inte redan inhämtats från föräldrarna så snart som möjligt få kännedom om vissa handikapp eller yttre särdrag, t ex talfel, hörselskada eller känslighet för vissa maträtter. Elevens beteende och arbetsätt bör däremot diskuteras något längre fram, exempelvis vid en elevvårdskonferens i vilken förskolläraren kan ombedjas delta.

Lågstadiets och förskolans metodik har mycket gemensamt men det finns också väsentliga olikheter. Det är viktigt att eleverna inte upplever en dramatisk förändring vid övergången från den ena skolformen till den andra. För att en mjuk skolstart skall kunna komma till stånd är det nödvändigt att lärarens metodik bygger på elevernas tidigare upplevelser och erfarenheter. Lågstadieläraren måste alltså ha kännedom om vad som är utmärkande för förskolan i fråga om arbetsätt och metoder. Förskolläraren å sin sida kan antas ha nytta i sitt arbete av en närmare bekantskap med lågstadiets metoder och arbetsvillkor.

Gemensamma diskussioner kring vissa viktiga principfrågor kan också resultera i en överenskommelse i fråga om helhetssynen på eleverna vilket syns vara förutsättningen för en obruten pedagogisk linje i de båda skolornas program.

Det kan vara lämpligt att använda någon gemensam studiedag till studium av mål och metoder i respektive skolform. Man kan därvid också göra konkreta program för hur förskolläraren kan hjälpa barnen att förbereda skolstarten och hur lågstadieläraren bäst tar vid och fullföljer det arbete som påbörjats i förskolan. Till sådana studiedagar inbjuds förskolans personal att delta.

Barn i förskolåldern bör under vårterminen närmast före skolstarten få göra besök i skolan för att få se och uppleva den miljö de skall komma att vistas i och gärna också delta i några pågående aktiviteter. Elever från grundskolans lågstadium kan få besöka förskolan. Vid ett sådant besök kan skoleleverna berätta, sjunga eller visa något av sin egen bildproduktion, slöjdarbeten, böcker eller annat arbetsmaterial. Personlig kontakt mellan läraren och de blivande eleverna kan också skapas vid någon gemensam friluftsverksamhet, utflykt, studiebesök eller liknande.

Samarbete mellan skolan och vissa andra samhällsinstitutioner

Skolan har ett särskilt ansvar för de elever som av olika skäl bedöms få svårigheter i skolarbetet. I de fall där man känner till att barnet före skolplikens inträdande fått stöd av något slag från barnavårdsnämnd, rådgivningsbyrå eller liknande bör skolan hålla sig underrättad om på vilket sätt man från skolans sida kan stödja och fullfölja ett eventuellt påbörjat arbete. Samarbete med aktuella handläggare, t ex socialassistent, kan i en del fall vara nödvändigt. Kontakter kan tas av läraren eller annan ansvarig befattningshavare. Invandrarbarnens nybörjarproblem bör noga uppmärksammas. Se även s 28 ff.

Barn som får behandling på sjukhuskliniker kan ibland behöva speciella insatser från skolans sida. Läraren bör i förekommande fall vara underrättad om den speciella behandling en elev föreskrivs och beakta givna rekommendationer. Sådan kontakt handhas av skolsköterskan.

Samarbete och informationsväxling mellan skola och fritidshem kan vara klarläggande och därmed vägledande för såväl läraren som fritidspedagogen i frågor som rör hela grupper av barn eller enskilda elever. Man bör hålla i minnet att många barn samtidigt som de börjar skolan också har att anpassa sig i den för dem nya miljö som fritidshemmet utgör. Fritidshemmets personal bör inbjudas till vissa föräldrasammankomster och erbjudas att medverka i informationen. Till detta kommer kontakt i frågor som rör enskilda elever vilken kan vara mycket angelägen under de första skolveckorna.

Samarbete mellan personal inom skolan

Undervisningens uppläggning skall baseras på de observationer av eleverna som gjorts. I de fall där

läraren är tveksam bör den pedagogiska planeringen och övriga anordningar diskuteras med annan personal, t ex rektor, speciallärare eller skolpsykolog. Råd från skolsköterska och kurator i medicinska och sociala frågor kan också vara värdefulla.

Det är nödvändigt att man inom ett rektorsområde utarbetar fasta, gemensamt antagna rutiner för hur det gemensamma arbetet med observation och planläggning skall genomföras.

Samråd i elevvårdskonferensen

Efter de inledande veckorna, då en viss mängd information finns tillgänglig, bör rektor sammankalla en elevvårdskonferens. Om dess funktion och arbete finns anvisningar i Lgr 69, allmänna delen, s 89 f. Med utgångspunkt i den kunskap om klassen och de enskilda eleverna som vunnits skall nu skolarbetet utformas till varje elevs bästa. Behov av ytterligare information kommer i en del fall att visa sig liksom behov av resurser utöver vad klassläraren ensam kan erbjuda. Elevvårdskonferensens uppgift blir dels att avgöra om behov av utförligare utredningar föreligger, dels också att tillsammans med klassläraren i stora drag planera undervisnings- och träningsprogram samt fördela de resurser som skolan förfogar över.

Då enstaka elever diskuteras bör förutom berörd skolpersonal även föräldrar och representanter från andra samhällsorgan beredas möjlighet att delta i konferensen om detta bedöms kunna bidra till uppläggningsen av ett lämpligt åtgärdsprogram för eleven.

Undervisning i olika klasstyper

Oavsett klasstyp grundas arbetets art och uppläggning på lärarens iakttagelser av eleverna. Vid planläggningen måste hänsyn tas till nybörjarnas anpassning till klassens speciella gruppsituation.

Fyradagarsläsning

Enligt skolstadgan fördelas i grundskolan elevernas skolarbete i regel på veckans fem första vardagar. Länsskolnämnd får emellertid medge att klass eller grupp som tillhör årskurs 1 eller 2 skall vara fri från undervisning en arbetsdag i veckan. Härvid

skall dock beaktas att den dagliga undervisningstiden i regel får omfatta den tid som motsvarar högst sex lektioner för eleverna i årskurs 1 och 2.

Anledningen till fyradagarläsning är som regel skolskjutsförhållanden. Omfattande information bör föregå sådan anordning.

För att undvika de nackdelar för eleverna som fördelningen av arbetet på mindre än fem skoldagar kan innebära bör man med särskild uppmärksamhet tillse att arbetet blir jämnt fördelat på de fyra läsdagarna.

Planering av den första tidens arbete

Utformningen av de allra första skoldagarnas och veckornas aktiviteter är viktig. Lärare och elever känner i regel inte varandra. Några barn känner varandra, andra inte. Skolmiljön är tämligen obekant för barnen, även om de under förskoltiden haft tillfälle att bekanta sig med skolan. Deras förväntningar är i allmänhet höga och motivationen stark. Eleverna bör därför få uppleva att "den riktiga" undervisningen börjar med detsamma.

Lärares planläggning kommer att gälla de elevvårdande, de undervisande och de observerande uppgifterna. I alla dessa ingår att skapa trygghet och förtroende, att låta eleverna lära känna personer, lokaler etc, att i undervisning grundlägga studieteknik och arbetsvanor samt att iaktta och tolka elevernas beteende och prestationer. Det senare är en förutsättning för att de elevvårdande och undervisande uppgifterna skall kunna genomföras.

För att få en överblick av de moment som är aktuella vid skolstarten kan läraren ha hjälp av ett planeringsschema som upptar exempelvis nedanstående punkter:

- Utformningen av de första skoldagarnas arbete
- presentation (orientering i klassrum och övriga skollokaler samt skolans närmaste omgivningar med tonvikt på trafikfrågor, presentation av och för skolpersonalen)
- diagnos av elevernas behov, intressen och förutsättningar
- undersökning av bokstavs-känedom och läsför-måga

- undervisning — första bokstaven (samtidig träning till arbete efter arbetsschema)
- systematisk samarbetsträning

Förslag till uppläggning av de olika momenten lämnas i det följande.

Trygghet

Trygghet och självförtroende är nödvändiga förutsättningar för att eleverna skall kunna bruka de tillgångar i form av utveckling, mognad och begåvning de i varierande grad besitter när de kommer till skolan.

Inga regler kan uppställas för hur läraren skall gå till väga för att skapa trygghet och för att ge varje elev känslan av att vara accepterad i gruppen, av läraren och av dem som i övrigt finns i skolan. Varje lärare måste självfallet använda metoder som har sitt ursprung i den egna personligheten. Målet skall dock alltid vara att åstadkomma en avspänd atmosfär som låter eleverna uppleva en vänlig och tillåtande attityd men samtidigt ger det stöd som klara anvisningar och en fast gränsdragning utgör för de flesta människor.

Arbetslokalerna

Klassrummet bör utrustas och disponeras så att det skapar trivsel och samtidigt utgör en god arbetsmiljö. Trivseln är givetvis beroende av faktorer som färgsättning, ljus, akustiska förhållanden och utrymmen för olika slag av aktiviteter. Till detta kommer möblering och övriga arrangemang för trevnad, lek eller rofylld samling. Klassrummet bör se inbjudande ut men behöver inte vara alltför välfyllt eller färdigställt. Ganska snart skall barnen få finna att de är med om att skapa sin egen miljö genom att tillföra nya saker, komma överens om möblering osv.

För att en individualiserad undervisning skall kunna genomföras måste arbetslokalerna vara så ordnade att läraren och enstaka elever eller smärre grupper kan arbeta enskilt, helst också ostört, medan övriga elever arbetar självständigt.

I basutrymmet behövs plats för bord och hyllor, där spel, skriv- och räknematerial av olika slag samt bilder och böcker kan placeras så att allt är lättåtkomligt. Det behövs också hyllor där eleverna kan hämta ritpapper i olika storlekar, olika sorters färger, klister, saxar och penslar liksom lätthanterliga backar eller lådor för förvaring av läsmaterial,

tex tidningar och löpsedlar, diverse material för alla slag av manuellt arbete, lekmaterial m m. Utrymmen behövs för gruppaktiviteter, tex dramativering, smålekar eller bildarbete av olika slag.

Det kan vara praktiskt att förvara material som har samma användningsområde på samma ställe. Man kan tex anordna en "matematikhörna", en "svenskhörna" osv. Det är till god hjälp för eleverna om förvaringsplatser och material märks med färger eller lämpliga bildsymboler och det är lätt för dem att komma ihåg var de skall hämta och återställa material om de själva fått vara med om att klistra etiketter eller sätta fast skyltar.

Snabba omgrupperingar skall kunna göras. Gruppbord samt lätta, flyttbara arbetsbord underlättar ett omväxlande arbetssätt. Stolar och bord skall vara av varierande storlekar.

Ett eller flera scheman för elevernas självständiga arbete bör i överenskommelse med klassen placeras lätt synligt för alla.

Möblering och inredning av lokalerna beror givetvis till stor del på basutrymmets storlek i förhållande till elevantalet. Vid planering av nya skolor bör hänsyn tas till de krav i fråga om utrymme och utformning av klassrumsmiljön som en individualiserad undervisning ställer.

I äldre skolor kan man ofta göra detaljändringar som medför avsevärda förbättringar. Tunga skåp med svåråtkomliga utrymmen ersätts med hyllor. Lätta elevbord underlättar ommöblering. Väggytymmen bör användas för fläns tavlor och skrivtavlor i lagom höjd för eleverna. Väggarna kan i övrigt kläs med material på vilket man lätt kan fästa bilder, affischer o d.

Vid inredning av klassrum och övriga lokaler bör man eftersträva att använda material som bidrar till att dämpa ljud. Ljusstyrkan måste hålla de mått som föreskrivs.

Korridorer, uppehållsrum och skolgårdar har stor inverkan på barnens miljöupplevelse och bör givetvis ges en så tilltalande och funktionell utformning som möjligt. Här skall finnas möjligheter för eleverna att få sitt rörelsebehov tillfredsställt och här skall också inspiration till konstruktiv lek ges liksom avkoppling, vila och avspänd samvaro med kamraterna. Vid inredning av toalettutrymmen måste all hänsyn tas till elevernas trivsel och välbefinnande.

Skolstarten är ett så viktigt skede att alla ansträngningar måste göras för att tillgodose kraven på en funktionell och trivsamt miljö för nybörjarna.

Uppropsdagen

I samtal med barnen talar läraren bl a om

- sitt namn
- vilken beteckning klassen har
- att klassen oftast är delad i grupper som arbetar på olika tider och att de ofta kommer att få arbeta med olika uppgifter
- att de kommer att få träffa fler vuxna som kanske kommer till klassen ibland
- att de skall få äta i skolan och att läraren kommer att visa hur man hittar till matsalen
- att de skall få gå runt i skolan och lära känna andra som arbetar i skolan
- att skoldagarna är korta den allra första tiden men att de blir längre efter hand.

Skriftlig information till hemmen bör dessutom lämnas. Denna bör t ex innehålla

- uppgift om lärarens namn, telefonnummer, telefontid eller mottagningstid
- uppgift om mottagnings- och telefontider för rektor, kanslibitråde, skolsköterska, vaktmästare etc
- besked om tider för nästa skoldag
- besked om vilka formulär som skall fyllas i
- uppgift om fritidshem
- uppgift om tidpunkt för föräldramöte.

I samtal med föräldrarna påpekas vikten av omsorgsfull instruktion till barnen i trafikfrågor. Föräldrarna uppmanas att tillsammans med barnen ta reda på den säkraste skolvägen och att vänja dem att använda denna liksom att påvisa farliga ställen, att förklara varför de är farliga och att lära barnen hur de ska bete sig där. De första dagarna kan det vara nödvändigt att följa barnet till skolan och att hämta det.

Under uppsprovsdagen bör eleverna också få vara aktiva en stund. En känd sång eller lek kan vara ett lämpligt inslag. Medan läraren vänder sig till de medföljande anhöriga, svarar på frågor etc kan eleverna sysselsättas med att rita en bild eller titta i framlagda böcker.

I den mån läraren inte tidigare erhållit speciella uppgifter om enskilda barn — t ex om hörselnedsättning, allergi, matproblem, kontaktsvårigheter — tas sådana emot liksom särskilda önskemål om

exempelvis gruppindelning. Sådana uppgifter bör också kunna lämnas enskilt, skriftligt eller per telefon.

Första skoldagen

För att möta barnen i deras förväntningar kan man redan första dagen presentera någon bokstav. Läraren använder sig därvid av den metodik som kommer att användas i fortsättningen. Den egentliga läsinläringen behöver dock inte starta förrän läraren något hunnit observera sina elever.

Den presentation som påbörjades uppropdagen fullföljs med att lärare och elever närmare bekantar sig med varandra.

En första rekognosering i skolans lokaler kan göras. Eleverna övas att hitta till och från toalettterna och matsalen. Läraren kan gå med klassen första gången och sedan låta små grupper försöka hitta själva.

I uppgiften att visa nybörjarna omkring i skolan och hjälpa dem till rätta kan med fördel äldre elever delta.

Trafikförhållandena i skolans omgivning uppmärksammas. Om skolpolis fungerar vid skolan informeras eleverna om dessas funktion och lämpliga instruktioner ges. Vissa moment av trafikbeteende övas praktiskt.

Den första måltiden bör vara så planerad att barnen kan ta god tid på sig. Barnen bör få veta att de får små portioner först men att de får mer mat om de vill. Några praktiska råd och enkla regler måste också meddelas. Det är viktigt att de vuxna på alla sätt försöker skapa en positiv stämning kring måltiden.

Andra skoldagen

Andra dagens arbete kan inledas med en anknytning till första dagens presentation av namn, samtal om lokaler och eventuellt ytterligare besök i omgivningarna. Vissa moment av trafikundervisning genomgås eventuellt på nytt.

Klassläraren bör så snart som möjligt undersöka elevernas bokstavskänedom och läskunnighet. Medan läraren prövar en enskild elev ges de övriga andra lämpliga uppgifter. Detta kan också göras i samarbete med speciallärare eller en annan klasslärare. I det senare fallet tar den ena läraren hand om två grupper medan den andra i gruppum eller avskilt utrymme prövar eleverna individuellt.

Gästläraren, som ej bör spela rollen av utomstående observatör utan naturligt ingå i arbetsgemenskapen, kan samla gruppen genom att berätta eller läsa något eller genom ett samtal utifrån någon bild. Därefter kan eleverna t ex ägna sig åt valfritt arbete med användande av tillgängligt material. Gästläraren hjälper barnen till rätta och söker under tiden göra observationer av eleverna.

Observationer och diagnostisering

En väl utförd diagnos är nödvändig för att läraren skall kunna planera undervisningen med anpassning till varje elev.

Syftet med den inledande undervisningen och den diagnostisering som finns inlagd i denna är dels att varsamt föra barnet in i de nya förhållanden som skolan utgör, dels att läraren genom observationer och diagnostisering skall nå kännedom om eleverna så att varje barn får uppgifter som ligger på den nivå där det intellektuellt befinner sig och där det utifrån sin sociala och emotionella utveckling kan arbeta.

Läraren bör söka utröna barnets förmåga att lyssna och förstå och att tala och göra sig förstådd. Talutvecklingen är av utomordentligt stor betydelse och bör helst bedömas av talpedagog. Vidare iaktas elevernas förmåga att samordna sina muskler och kontrollera sina rörelser, att iaktta och minnas, att uppfatta mängd och antal, att förstå vissa begrepp och att göra kombinationer. Också konstruktionsförmåga, känslöyttringar och upplevelseuttryck bör observeras.

Elevernas beteende påverkas av de människor de har omkring sig, av den miljö de vistas i och av den aktivitet de utövar. Observationerna bör därför göras inte bara i klassrummet utan även under gymnastiklektionerna, på idrottsplanen, på skolgården, vid trafikövningar och i matsalen. Särskilt bör barnets förhållande till andra barn och till vuxna uppmärksammas liksom dess förmåga att klara motgångar, sättet att möta framgångar, förmåga till koncentration, uppmärksamhet, uthållighet och självständighet.

Eleviakttagelser och diagnos utgör en del av undervisningen. Läraren måste således sträva efter att lära känna barnet i undervisningssituationerna och strängt begränsa de tillfällen som kan upplevas som rena provsituationer. Diagnosarbetet får inte dominera livet i skolan under de första skolveckorna utan bör i den mån det går vävas in i undervisningen. Observationerna bör ske "utan att synas" och de diagnostiska uppgifterna bör läggas

rader från vänster till höger och ger då läsriktnings- och lokaliseringsövningar samt träning av begrepp som **före, efter, mellan, under, först, sist** osv.

Med hjälp av olika slags föremål kan också begrepp som **utanför** och **innanför**, **tillhör/tillhör inte**, **mängd** och **delmängd** visas och övas.

Elevernas förmåga att lyssna uppmärksamt och att bli medvetna om vad ljud kan förmedla bör också tränas och observeras. Övningarna kan organiseras så att läraren eller en elev i taget trummar, knackar eller slår på olika material varunder man uppmärksammar de skillnader i ljud som uppstår. Eleverna kan också studera sina egna röster och de möjligheter som finns att variera och att förmedla olika stämningar. Under dessa ljudlaborationer kan eleverna först försöka härma de olika ljud de hör och sedan beskriva dem med ord.

Eleverna kan också blunda medan de lyssnar till ett ljud och försöka avgöra hur ljudet åstadkomes och varifrån det kommer samt sedan beskriva det, t ex berätta om det är starkt eller svagt etc.

Övningar som att trä kulor på band, trä garn på grov nål, klippa och klistra, måla och rita, modellera och spika tränar finmotoriken och ger läraren ett gott observationsunderlag.

För träning av talet — med avseende på både kommunikation och uttal — fungerar vilka föremål som helst, t ex kläder, leksaker, husgeråd, "skolföremål", naturmaterial osv. Lämpligt bildmaterial behövs också. Eleverna får berätta, beskriva, räkna upp och på andra sätt utnyttja sin språkliga förmåga.

Dessutom är det ibland vid funktionsträning värdefullt att ha tillgång till visst strukturerat material som logiska block, räknestavar, klossar, färg- och formspel, läggspele av olika slag m m.

Elevernas förmåga till bildseende och till att kritiskt granska, att iaktta färg och formdetaljer, att jämföra föremål och miljöer, att dra slutsatser osv kan tränas med hjälp av bilder, varav ett stort urval bör finnas.

För undersökning av bl a elevernas bokstavskänedom och eventuella läsfärdighet kan i viss utsträckning strukturerat material komma till användning.

Uppskov och underårigs skolstart

Skolans, förskolans och hemmets bedömning av ett barn kan leda till att en mer ingående utredning blir önskvärd. Det kan vara fråga om elever för vilka placering i sarskola eller någon form av specialundervisning måste övervägas (se även s 22 ff). Det kan också gälla uppskov med att börja skolan eller intagning av underårig nybörjare.

Enligt skolstadgan skall läkarundersökning och annan erforderlig undersökning utföras innan beslut om uppskov respektive skolstart för underårig fattas. Synpunkter på och anvisningar om skolmognadsundersökning lämnas i läroplanssupplementet Specialundervisning.

Det är svårt att ställa en någorlunda säker prognos före skolstarten. Av detta skäl kan det tyckas lämpligt att beslut om uppskov eller underårigs skolstart görs först vid den elevvårdskonferens som anordnas efter de första skolveckorna, då tillräckligt underlag för ställningstagande kan tänkas finnas.

Om den första tiden kommer att upplevas som en "provttid" kan detta få negativa effekter på elevens trivsel och trygghet och även upplevas negativt av hemmen.

Beslut om uppskov och underårigs skolgång bör därför principiellt fattas före skolstarten.

Skolan bör vara återhållsam med uppskov. Vägledande är skollagens bestämmelser om skolplikt.

För uppskov fordras föräldrarnas medgivande. I varje enskilt fall bör ett uppskov föregås av ett ingående och intensivt samarbete mellan skola och hem. Likaså bör noggranna överväganden göras innan beslut fattas om att ett underårigt barn skall få börja skolan.

För att få ett underlag för ställningstagande kan det vara lämpligt med skolmognadsprov som anordnas på våren. Man bör dock beakta att ett skolmognadsprov ensamt inte kan anses tillräckligt för att bedöma ett barns skolmognad. I samband med denna bedömning bör man likaså beakta att det är lärarens metodik som främst avgör hur elevens möte med skolan gestaltar sig. Inställningen "Är barnet moget för skolan?" bör få vika för utgångsfrågan "Vad är barnet moget för?" Skolan bör i största möjliga utsträckning anpassas efter de elever den tar emot.

Uppskov med skolstarten

Syftet med uppskov är att barnet under ett extra år skall hinna utvecklas så att det får börja skolan under gynnsamma betingelser.

Ett grundläggande villkor för uppskov skall vara att barnet har möjligheter att vistas i en stimulerande miljö. Under sådana omständigheter kan ett barn med försenad social, fysisk eller emotionell utveckling dra fördel av ett uppskovsår. Beslut rörande förskolvistelse i stället för skolgång bör ske i samråd mellan skola och förskola, och i möjligaste mån bör ett pedagogiskt program göras i samverkan.

Det är inte möjligt att ge klara riktlinjer för när man skall ge uppskov. Det är alltid fråga om en vägning av faktorer mot varandra. Svårigheter som kan antas bero på den sociala bakgrunden talar mot uppskov. Barn för vilka placering i särskola eller hjälpklass övervägs bör inte beviljas uppskov. Det är viktigt att dessa barn erhåller undervisning så snart som möjligt. Då uppskov diskuteras måste även en rad praktiska problem invägas i bedömningarna, t ex skolskjutsar, tillgång till lämplig förskola eller internatvistelse.

Barn med talsvårigheter, t ex försenad talutveckling, bör i allmänhet börja skolan för att därigenom så snart som möjligt få erforderlig talträning.

Underåriga nybörjare

När man bedömer om ett underårigt barn skall få börja skolan är det främst barnets intelligensmässiga förutsättningar, dess sociala och emotionella utveckling och dess möjlighet att anpassa sig till arbetsituationen i skolan som är avgörande. De intelligensmässiga förutsättningarna kan bedömas genom testning, genom prövning av barnets färdigheter, genom upplysningar från föräldrarna samt ofta genom information från förskolan. Den delen av bedömningen är också den mest säkra och tillförlitliga. Att bedöma övriga faktorer ställer sig svårare. Hemmen liksom skolan kan dock ge värdefulla upplysningar. Man måste emellertid ta i beaktande att olika arbetsformer delvis tillämpas i förskola och grundskola.

Individualiserad undervisning

Syftet med den individualiserade undervisningen är att skolan genom individuellt avpassade krav, bli beträffande arbetstakt, arbetssätt och arbetsuppgifter, skall ge varje elev den arbetsglädje som skapar goda möjligheter för inläring och för kreativitet.

Träning till självständigt arbete

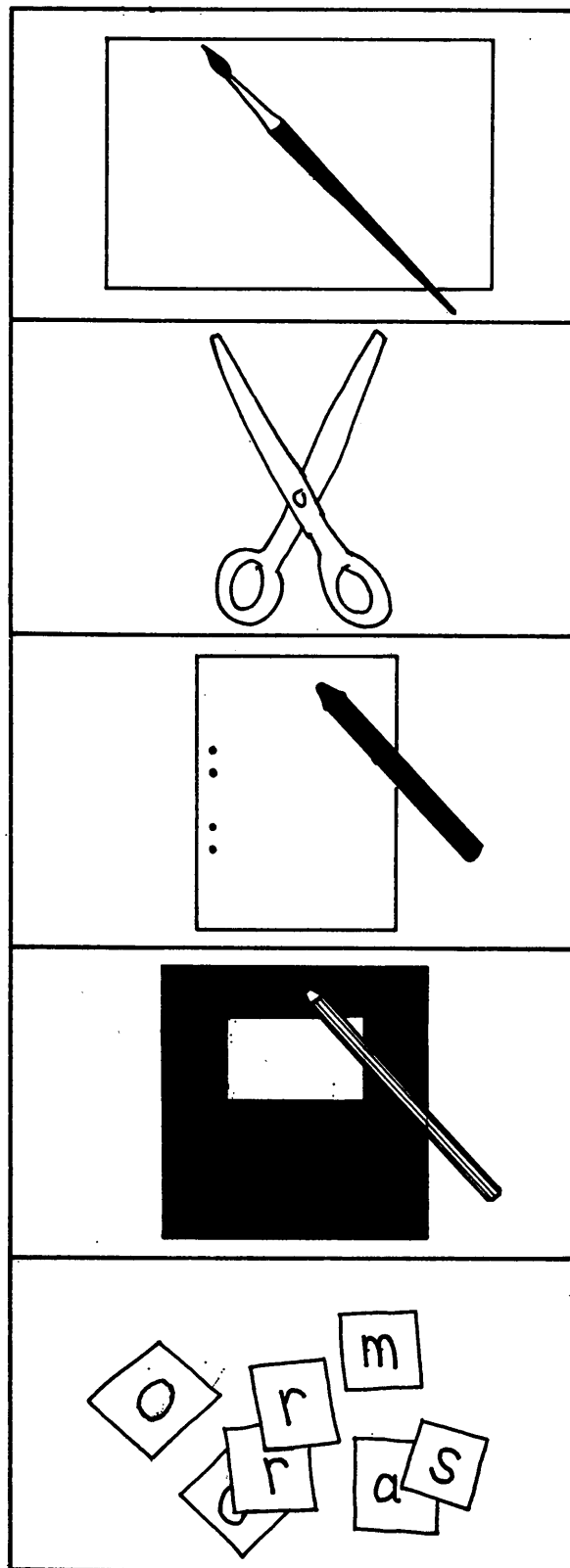
För att en individualiserad undervisning skall kunna genomföras krävs att eleverna redan från början ser det som något naturligt att olika barn arbetar med olika uppgifter. I en individualiserad undervisning kan också några barn arbeta enskilt medan andra arbetar tillsammans. Många barn har vistats i förskola och där vant sig vid att olika elever sysslar med olika uppgifter. Att vid skolstarten ta fasta på denna verksamhetsform är värdefullt ur flera synpunkter. Läraren får kännedom om hur barnen väljer uppgifter och vad de väljer och eleverna får en naturlig inställning till ett individuellt arbetssätt.

Självvalsprincipen bör få stort utrymme i skolan. Den är ett led i den mjuka skolstarten och bör ibland helt fritt, ibland inom vissa ramar, komma in i det fortlöpande skolarbetet.

Vid den träning till självständigt arbete som tar sin början redan under första skolveckan behöver eleverna få veta var allt material finns och hur de lätt skall hitta det. Eleverna bör också övas att röra sig i klassrummet utan att störa kamraterna. För att kunna arbeta självständigt bör eleverna lära sig att arbeta efter arbetschema. Ett sådant schema med instruktion i bildform kan eleverna mycket tidigt — redan första veckan — börja arbeta efter.

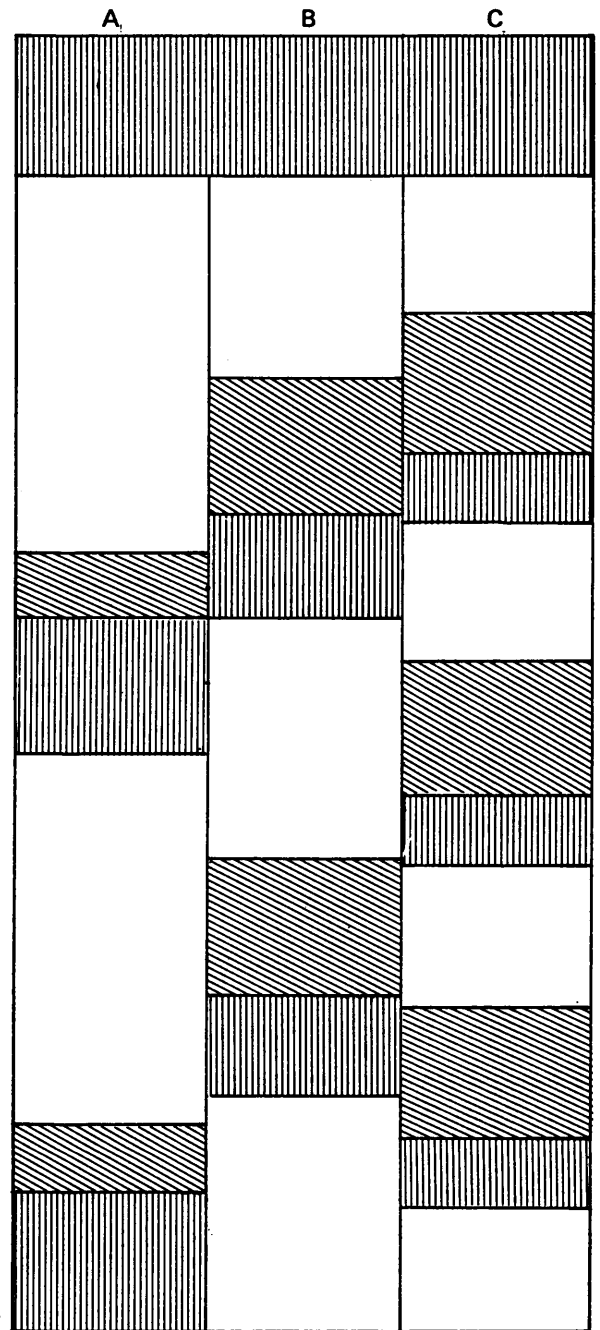
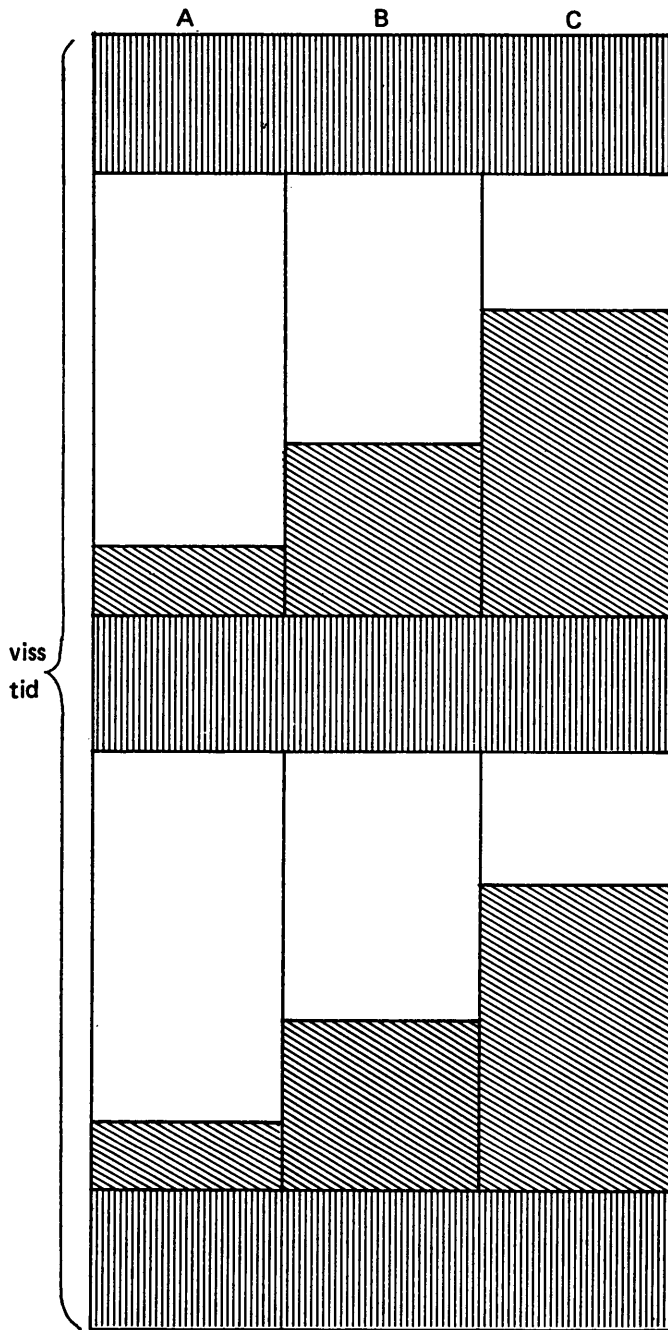
När eleverna skall lära sig arbeta efter bildinstruktion är det praktiskt att låta dem pröva några moment fristående. När läraren och eleverna har kommit överens om vad några olika bilder symboliserar, t ex MÅLA, ARBETA MED LÄGGSPEL, ARBETA MED MATEMATIKMATERIAL, kan läraren låta eleverna välja aktivitet bland dem. De får öva sig att hämta material, arbeta med och fullfölja sin uppgift och återställa materialet. Elever som blir fort färdiga kan välja ytterligare moment.

I träningen till självständigt arbete ingår också övning i samarbete, i att ta gemensamt ansvar för en uppgift och i att hjälpa varandra när det behövs.

Modell I

Modell II

Läroledd genomgång av moment (här ny bokstav)

Funktionsträning, arbete efter arbetschema

Arbete efter arbetschema (överkurs av fördjupande eller kompletterande art)

} grundkurs

Modell I visar en individualiseringsplan där gruppen hålls samlad och alltså befinner sig på samma ställe i inlärningsgången.

Modell II visar hur elever på olika nivåer går fram i olika takt.

Observera att med "grupp" avses här en mindre grupp inom den heterogena, större gruppen.

Vid jämförelse mellan modellerna som här visar ett skede i den första läsinläringen finner man att efter "viss tid" följande har hänt:

MODELL I

Grupp A B C

Tredje bokstaven har presenterats och fått en första genomgång.

Grupp A

Lång tid har ägnats åt funktionstränande moment, diagnos och träning. Endast kort tid har avsatts för överkurs/fördjupningsuppgifter.

Grupp B

Relativt lång tid har ägnats åt såväl funktionsträning, diagnos och träning som överkurs/fördjupningsuppgifter.

Grupp C

Elevernas behov av funktionsträning har bedömts som litet, varför övningarna till största delen varit av diagnostiserande karaktär. Överkurs/fördjupningsuppgifter har ägnats avsevärd tid.

MODELL II

Grupp A

Eleverna har hunnit lika långt som efter modell I.

Grupp B

Överkurs/fördjupningsuppgifter något nerskurna till förmån för något snabbare inlärningsgång. Eleverna har hunnit med visst självständigt arbete efter genomgången.

Grupp C

Eleverna har behövt kortare tid för grundkursmomentens genomförande. Tid för överkurs nerskuren. Snabbare inlärningsgång. Eleverna har hunnit lära in fyra bokstäver.

Ovanstående individualiseringsmodeller har exemplifierat den första läsuundervisningen. Modellerna är emellertid helt tillämpliga på andra ämnen oavsett tidpunkt i undervisningen.

Valet av modell är beroende av elevers och lärares önskemål och behov samt undervisningens innehåll. Olika modeller kan alltså tillämpas i olika situationer. Ofta faller det sig naturligt att kombinera olika individualiseringsmodeller. Observeras bör att individuellt arbete, arbete i grupp, individuell undervisning samt gruppundervisning hela tiden bör alternera och att eleverna kan arbeta med en gemensam uppgift, var och en efter sin förmåga.

Gruppindelning vid samarbetsuppgifter

Den gruppindelning som gäller för elevernas samarbetsuppgifter bör vara flexibel. Det kan bero på arbetets innehåll, på redovisningsform, på elevernas intressen och på kamratrelationerna hur grupperna bör bildas, hur stora de skall vara och vilka elever som skall samarbeta. Spontan gruppbildning kan ibland vara utmärkt. Ibland behöver läraren påverka grupsammansättningen. Det kan t ex gälla att naturligt få med ett ensamt barn i en grupp. Det kan gälla att se till att grupperna sätts samman så att alla grupper har möjlighet att genomföra sina uppgifter. Eleverna kan tidigt vara med och diskutera hur de vill ha det men också lära sig att ta emot saksakal, som motiverar varför det inte alltid för alla kan bli så som de först önskat.

Skolhälsovården

När modern väntar sitt barn och kontrolleras på mödravårdscentralen, inleds de förebyggande åtgärder som i dag är möjliga för det blivande barnets hälsa. Vissa skador inträffar dock, somliga tidigt under graviditeten, andra åter i samband med födelsen. Nyföddhetsperioden är den viktigaste tiden för undersökning, behandling och vid behov planläggning av habiliterande åtgärder. Obligatorisk anmälan om nyfödda barn till barnavårdscentralen införs över hela landet i enlighet med av socialstyrelsen utarbetad vägledning. Barnhälsovården kommer också att i hela riket utbyggas till att omfatta åldrarna upp till skolstart.

Med hänsyn till att kontrollen på barnavårdscentralerna är frivillig och vissa funktionsnedsättningar ej är av den grad att de observeras av föräldrarna erbjuds 4-åringarna en hälsokontroll, för vilken ett särskilt system utarbetats. Fortlöpande anteckningar om barnets hälsa och undersökningsfynd, åtgärder m m görs i barnhälsovårdens journal. Enligt av

Beslut om åtgärder

Den bild läraren fått av sin klass kompletteras vid elevvårdskonferensen. I de fall där det visar sig att någon elev behöver särskilt stöd av något slag diskuterar konferensen de lösningar som kan komma i fråga och beslutar om lämplig åtgärd.

Åtgärderna kan gälla remiss till olika former av specialundervisning, placering i annan skola än grundskola, barnpsykiatrisk utredning eller eventuellt uppskov. Olika alternativ för fortsatt skolgång måste diskuteras innan beslut om uppskov fattas. Beslut om sådana åtgärder skall ske i samförstånd med föräldrarna.

Specialundervisning

Bestämmelser och anvisningar för specialundervisning framgår av ASÖ 1971/72:18.

Som alternativ till skolmognadsklass föreligger under lågstadiet möjligheter att inrätta en särskild form av samordnad specialundervisning, s k skolmognadsklinik. Sådan undervisning kan anordnas, då antalet elever med svårigheter vid skolgångens början uppgår till minst åtta inom lågstadiet i kommunen, och får av skolledningen fördelas på olika skolenheter. Denna organisationsform ger möjligheter att variera antalet timmar för elever med mer eller mindre utpräglade skolsvårigheter inom en vid ram. Undervisning av detta slag jämföras med skolmognadsklass, varför skolstadgans bestämmelser i 5 kap 39 § gäller.

Åtgärder för att avhjälpa skolsvårigheter bör sättas in så tidigt som möjligt för att svårigheterna inte skall befästas. En tidigt insatt individualisering i form av samordnad specialundervisning kan även förebygga uppkomsten av skolsvårigheter. Därför kan det vara lämpligt att man vid planering av specialundervisningen ger den samordnade specialundervisningen större omfattning i åk 1 och 2 än i övriga årskurser.

Samordnad specialundervisning kan organiseras så att specialläraren övertar handledningen av en eller flera elevers arbete jämsides med klasslärarens undervisning av övriga elever i klassen. Den kompletterande och stödjande undervisningen sker antingen i klassrummet eller i en lokal i anslutning till detta men den kan också förläggas till för ändamålet särskilt utrustad lokal, s k klinik. Samordnad specialundervisning innebär träning och undervisning under särskilt utbildad speciallärarens ledning under vissa kontinuerligt återkommande tids-

pass eller vissa kortare eller längre perioder, medan eleven för övrigt deltar i den vanliga klassens undervisning.

När en elev inte kan tillgodogöra sig undervisningen med hjälp av individualisering inom klassens ram eller samordnad specialundervisning bör man överväga placering i specialklass, där man med hjälp av speciell metodik och funktionsträning kan överblicka elevens totala skolsituation och modifiera denna både pedagogiskt och socialt.

I vissa fall är eleven i behov av särskilda anordningar och stödåtgärder, t ex tekniska hjälpmedel, personell assistans samt medicinsk och psykoterapeutisk behandling.

Det ankommer på skolstyrelsen att fördela resurserna för specialundervisning på sådant sätt att elevernas behov individuellt och i grupp tillgodoses på bästa möjliga sätt.

Skolplacering av rörelsehindrade barn

Den största gruppen utgörs av barn med cerebral pares (CP) beroende på tidig hjärnskada. Barn med cerebral pares har ofta också annat handikapp, t ex tal och/eller hörselskada, synskada, perceptionsstörning, koncentrationssvårigheter, långsamt inlärningstempo. De speciella anordningar som krävs för undervisningen bör vara tillgängliga vid skolstarten.

Det är viktigt att man skaffar sig ingående kännedom om det rörelsehindrade barnets förskoltid genom kontakt med habiliteringsinstitution, förskola eller annan, som haft barnet om hand.

De lätt cp-skadade barnen torde kunna integreras i vanlig klass medan de medelsvårt och svårt skadade med tilläggshandikapp kräver mycket speciella anordningar och ofta placering i rh-klass.

Barn med rörelsehinder som beror på neurologiska och muskulära funktionsrubbingar har i regel inte samma svårighet att följa vanlig undervisning men om de är mycket svårt rörelsehindrade kan placering i rh-klass vara det bästa.

Vid länskolnämnderna i Göteborg, Örebro och Umeå finns en konsulent för rh-elever som hjälper till med råd och anvisningar vid skolplacering. De har även viss tillgång till experthjälp, förskollärare eller sjukgymnast.

Tillsammans med rh-konsulent planeras de anordningar man behöver göra för eleven i skolarbetet och utformning av eventuell personell assistans (ASÖ 1972/73:13).

Placering i annan skola än grundskola

Alla barn, oavsett om de är handikappade eller inte, är skolpliktiga i sin hemkommun. Föräldrarna skall därför i vanlig ordning anmäla sitt barn vid den för inskrivning av elever i åk 1 i grundskolan aktuella tiden.

För gravt handikappade elever föreligger vid inskrivningen oftast en rekommendation om lämplig skolplacering i exempelvis specialskola eller särskola. I de fall föräldrarna inte är införstådda med sitt barns funktionshämning åligger det skolan att informera dem om de anordningar och resurser som erbjuds inom andra aktuella skolformer.

Skolstyrelsen skall i sin tur tillse att barn som på grund av syn-, hörsel- eller talskada, psykisk utvecklingsstörning eller rörelsehinder inte kan följa undervisningen i vanlig klass i grundskolan anmäls till undervisning i specialskola, särskola eller klass för rörelsehindrade.

Sådan anmälan avfattas på fastställt formulär och insänds till styrelsen för den skola inom vars uppdragsområde barnet är kyrkobokfört eller stadigvarande vistas.

De svåraste ställningstagandena i fråga om skolplacering av elever med handikapp gäller gränfallen där pedagogiska och resursmässiga skäl talar för en skolgång i specialskola, särskola eller specialklass på annan ort, medan sociala och emotionella bevekelsegrunder pekar mot en skolgång i hemortens grundskola.

Motsvarande svåra bedömningar uppstår i fråga om handikappad elevs placering i vanlig klass eller specialklass, vilket aktualiseras vid uttagning av elev till specialundervisning.

Generellt gäller att skolplaceringen bör göras mot bakgrunden av barnets totala situation och uttagningen ske i samråd med föräldrarna. Den enskilde elevens behov av stödåtgärder skall vara utgångspunkt vid planeringen av den organisation inom vilken detta behov skall tillgodoses.

Integration av elever med skolsvårigheter i vanlig klass skall eftersträvas i de fall det vid en ingående analys bedöms vara bäst för den enskilde eleven. Organisatoriska skäl bör normalt ej anföras vid val av elevs skolplacering.

Vid de bedömningar som bör ligga till grund för elevs skolplacering måste — utöver arten och graden av handikapp — hänsyn tas till en mängd andra faktorer såsom tidpunkten för handikappets inträde, språknivå, möjligheterna till stimulans under förskolåldern, barnets begåvning, eventuella tilläggshandikapp och förmåga till kompensation.

Utöver angivna faktorer måste vid placering av handikappade elever i vanlig klass hänsyn tas till individens övriga förutsättningar såsom mognad, erfarenheter, uthållighet, vilja och förmåga att övervinna de påfrestningar som det ofta innebär för den handikappade att delta i undervisningen tillsammans med icke-handikappade.

Många elever med handikapp av olika slag är förhållandevis väl diagnostiserade redan innan skolstarten. De har i många fall deltagit i förskoleverksamhet under sakkunnig ledning och med överinseende av medicinsk, psykologisk och annan expertis. Ofta har också föräldrarna nåtts av råd och vägledning.

Det är angeläget att förskolans personakt vid barnets övergång till den obligatoriska skolan överlämnas till aktuell skola. För att berörda skolledare och lärare i god tid före läsårets slut skall kunna ta del av elevuppgifterna från förskolan bör dessa vara rektor vid mottagande skolenhet tillhanda före april månads utgång det år barnet blir skolpliktigt.

Det är också av stort värde att utöver den samverkan som reguljärt sker mellan personal inom grundskolan kontakt och samarbete etableras med experter utanför skolan, t ex konsulenter för rörelsehinder eller tal- och hörselskadade vilka ofta har grundlig kännedom om den enskilde handikappade eleven. Detta bör ske under hela skoltiden men är synnerligen viktigt vid skolstarten och i samband med placeringen före skolstarten.

Där så är möjligt bör som ett led i samarbetet förskola—grundskola berörda förskollärare delta i den första elevvårdskonferensen efter skolstarten.

Särskola

I särskola undervisas elever som inte kan tillgodogöra sig undervisningen inom det allmänna skolväsendet. Genom särskild lag (SFS 1967:940) och stadga (SFS 1972:456) regleras omsorgerna för psykiskt utvecklingsstörda omfattande exempelvis vård och behandling samt undervisning och utbildning. SÖ är huvudtillsynsmyndighet för all skolverksamhet inom särskolan inklusive förskolan, och landstingen är huvudman för all omsorgsverksamhet. Skolplikt föreligger för samtliga psykiskt utvecklingsstörda, från 7 till 21 (23) års ålder. Anordnande av förskola åligger huvudmannen, men deltagande i undervisningen är frivilligt.

I varje län finns en omsorgsstyrelse, som anordnar särskolundervisning. Ledningen åvilar en särskolchef (som även kan vara rektor) samt dess-

utom i större områden en eller flera rektorer. Specialutbildade lärare har hand om undervisningen.

För varje län fastställer SÖ en plan för särskolan. I de flesta län finns för närvarande en större skola kombinerad med elevhem samt ett antal mindre skolenheter och särskolklasser integrerade i vanlig grundskola.

Särskola omfattar förskola, grundskola, träningskola och yrkesskola, och dess organisation och timplaner är nära anslutna till grundskola och gymnasieskola. Läroplanen omfattar allmän del för hela verksamheten samt supplementdelar för grundsärskola, träningskola, förskola och yrkesskola och har omfattande anvisningar för metodik, arbetsplanering och studieplansarbete.

Ämnena för grundsärskolan är i huvudsak desamma som i grundskolan, ämnesinnehållet är dock mera inriktat på elementära, grundläggande kunskapsavsnitt med möjlighet för läraren att sovra och att ordna samläsning mellan olika ämnen. Träningskolans ämnen är främst inriktade på att öva upp elevernas allmänna färdigheter och främja deras sociala anpassning.

Sinnesövningar och ADL-träning (anpassning till daglig livsföring) är särskilda ämnen i särskolan.

Inskrivning i särskola

Enligt 48 § Omsorgsstadgan (SFS 1968:146) kan elev inom det allmänna skolväsendet på försök mottas i särskola för kortare tid utan att inskrivas. För inskrivning i särskola fordras läkarintyg och åldersbetyg samt psykologisk-pedagogisk och social utredning. Härvid används de blanketter (elevakt) som inom grundskolan används för utredning av skolsvårigheter. Finns redan sådan utredning kan den tjäna som underlag för inskrivning om det i elevakten finns angivet att eleven bedöms vara i behov av undervisning i särskola (se skolstadgan 6 kap 7—8 §§).

Innan anmälan om överflyttning till särskola görs, skall eleven ha varit föremål för omfattande observationer. Skolan skall samråda med föräldrarna och anmälan av eleven till särskola skall ha föregåtts av noggranna överväganden gjorda av rektor och lärare tillsammans med föräldrarna. Föräldrarna bör beredas tillfälle att besöka särskolan och med dess särskolchef eller rektor och lärare diskutera elevens eventuella placering i särskolan. En objektiv och saklig information till föräldrar och barn underlättar en överflyttning och banar väg för ett ömsesidigt förtroende.

Under hela skoltiden i särskolan övervägs kontinuerligt om eleven kan överflyttas till grundskolan. Detta kan liksom då det gäller inskrivning ske på försök före slutgiltig utskrivning.

Specialskolan för synskadade

Specialskolan för synskadade är 10-årig och mellanstadiet omfattar fyra årskurser, eftersom synskadade vanligen har en lägre läshastighet och långsammare studietakt än seende.

Lgr 69 gäller i tillämpliga delar för specialskolan och de specialmetodiska anvisningar och kommentarer som fordras finns i supplementet Specialskolan för syn-, hörsel- och talskadade.

Skolplacering av synskadade barn

De **synsvaga barnen** (synskärpa 0,1—0,3 efter korrigerad med glas när så är möjligt) kan trots sin synnedläggelse läsa vanlig text. Med vissa tekniska stödåtgärder kan de undervisas visuellt i vanlig klass eller synklass.

Den rådgivande verksamheten beträffande synsvaga elever i skolan handhas av regionala synkonsulenter.

De **gravt synskadade och blinda** har en synnedläggelse som är så stor att de inte kan tillgodogöra sig visuell undervisning utan måste undervisas med blindskrift. Dessa barn får sin undervisning inom den statliga specialskolan för synskadade.

Om barnet har viss synförmåga kan det ibland vara svårt att bedöma vilken skolplacering som är lämpligast. Då har man möjlighet att ordna ett observationsbesök vid en specialskola, varvid föräldrar, läkare, psykolog, speciallärare och förskolkonsulent gemensamt gör bedömningen.

Specialskolan för hörselskadade

Specialskolans lågstadium för de hörselskadade eleverna är förlängt till att omfatta fyra årskurser. Specialskolan blir på detta sätt en 10-årig grundskola. Undervisningen i åk 1 blir i ännu högre grad än i andra skolformer av förberedande karaktär med en metodik som ligger nära förskolans och som i vissa avseenden tillämpas i särskolan.

I övrigt gäller Lgr 69 i tillämpliga delar för specialskolan. De modifieringar, inskränkningar och tillägg som erfordras anges i supplementet Specialskolan för syn-, hörsel- och talskadade.

Skolplacering av hörselskadade barn

Hörselskadade barn kan med hänsyn till graden och följdverkningarna av hörselskadan indelas i tre grupper. Den skolplacering som kan bli aktuell för dessa elevgrupper framgår av nedanstående tabell.

Elevgrupper	Skolplacering
Lindrigt hörselskadade	Vanlig klass
Medelsvårt hörselskadade	Hörselklass
Gravt hörselskadade och döva	Specialskola

För lindrigt hörselskadade inskränker sig följderna av hörselskadan i regel enbart till svårigheter vid talspråklig kommunikation, särskilt om de akustiska betingelserna är ogynnsamma. Barn inom denna grupp bör få sin undervisning i vanlig klass men vissa stödåtgärder måste vidtas och tekniska anordningar göras. Kontinuerlig kontroll av öronläkare och teknisk audiolog tillråds och särskild uppmärksamhet bör ägnas eventuellt inträdande försämring av barnets tal och språk.

För elever med medelsvåra hörselskador kan det ibland vara svårt att avgöra vilken undervisningsform som ger den enskilda eleven den bästa förutsättningen att tillgodogöra sig undervisningen och utvecklas på ett harmoniskt sätt.

Vid placering i **vanlig klass** måste hänsyn tas till individens mognad, uthållighet, vilja och förmåga att övervinna psykiska påfrestningar.

Det är angeläget att den hörselskadade eleven i vanlig klass kan erbjudas erforderligt stöd och speciell träning efter behov.

En medfödd grav hörselskada eller dövhet medför alltid att den spontana tal- och språkutvecklingen starkt hämmas eller uteblir. Barn som är gravt hörselskadade eller döva hänvisas enligt skollagen till den statliga specialskolan för hörselskadade.

Statsunderstödda förskolor för hörselskadade barn finns på ett 50-tal platser i landet. Vid skolplacering av hörselskadade barn bör samråd ske mellan berörda befattningshavare inom förskola, specialskola och grundskola samt med länets hörselvårdskonsulent.

Skolplaceringen bör göras mot bakgrunden av barnets totala situation och ske i samråd med föräldrarna. Det hörselskadade barnets föräldrar bör beredas tillfälle att besöka skolan före barnets intagning och där träffa dess blivande lärare.

Samarbete mellan förskolan, hörselvårdskonsulenten och aktuell grundskola eller specialskola är en förutsättning för att barnets inträde i den nya skolmiljön skall ske så smidigt som möjligt. Förskolbarnets redan vunna erfarenheter av skolgång bidrar också till att övergången mellan skolformerna i regel går utan allvarigare störningar.

Invandrabarnen och skolstarten

Barn med annat hemspråk än svenska (invandrare, finskspråkiga svenskar, samer, zigenare) är i behov av särskild uppmärksamhet både före skolstarten och under den grundläggande skolgången. Även barn som har lärt sig tala svenska och tycks röra sig ganska obehindrat med vardagsspråket måste observeras. Risk finns att deras språkförståelse överskattas. För barn som har mycket små eller inga kunskaper i svenska erbjuder skolstarten oerhörda svårigheter.

Det sätt på vilket man tar om hand de icke svenskspråkiga barnen vid skolstarten kan ha avgörande betydelse för deras fortsatta utveckling. Erfarenheten har visat att språkhandikappet vid starten kan leda till fördjupade svårigheter och utmynna i allvarliga komplikationer. En särskilt tillrättalagd, intensiv undervisning i svenska från första början är lika mycket ett socialt som ett pedagogiskt krav.

Samtidigt måste man ställa sig frågan: vad händer med barnets modersmål efter hand som den svenska språkfärdigheten tillväxer? Nyare språkforskning rörande barns tvåspråkighet har visat vilka risker i fråga om både den språkliga och emotionella utvecklingen ett barn utsätts för om barnets första språk tillåts stagnera eller gå förlorat. Förutsättningen för en konfliktfri utveckling syns vara att modersmålet och svenskan får utvecklas jämsides. Denna kunskap har ställt både förskolan och grundskolan inför svårösta problem.

Språkträning före skolstarten

Ju bättre barnet behärskar sitt första språk, desto lättare kommer det att lära sig det andra. För barnet självt är det naturligtvis av största vikt att det språk som är en del av personligheten och med

och omvårdnad som omständigheterna kräver. Läraren måste få stöd av skolans övriga elevvårdsfunktionärer och av de lärare som ger stödundervisning åt barnen, inte minst av den tvåspråkiga läraren (hemspråkläraren).

Föräldrarnas svenskkunskaper är ofta mycket mindre än barnens och hos hemmavarande mödrar ej sällan helt obefintliga. Meddelanden mellan hemmet och skolan fungerar följaktligen inte utan en tvåspråkig person som mellanhand. Där tvåspråkig lärare finns att tillgå blir det ofta denne som får utföra sådana uppgifter som normalt åvilar klassläraren. På samma sätt måste han vid behov förmedla barnets och föräldrarnas kontakter med skolhälsovården, kuratorn, skolpsykologen och övriga funktionärer inom skolan. En viss del av informationen kan ske i skriftlig form genom till olika språk översatta blanketter. Mer personlig kontakt är emellertid ofta nödvändig, varför den tvåspråkiga läraren helst bör ha en fast telefontid och även få möjlighet att göra hembesök. De åtgärder som överflyttas på denna lärare måste vidtas i nära samråd mellan honom och berörda personer i skolan.

Det måste ses som en vinst för de svenska barnen att de tidigt får lära sig att ta sin del av ansvaret för de icke svenskspråkiga barnens sociala anpassning. Samtidigt bör man vara uppmärksam på att invandrabarnen inte blir föremål för överbeskydd.

Tiden före och vid skolstarten är normalt en tid med täta förädrakontakter. Det är viktigt att informationen till hemmen utformas så att den verkligen når fram också till invandrabarnens föräldrar. I vissa fall är hembesök nödvändiga. Hem-skola-föreningen bör kunna vara till hjälp när det gäller att bryta vissa invandrarfamiljers isolering.

Den första läsundervisningen

Det vore naturligt att icke svensktalande nybörjare finge sin första läs- och skrivundervisning på sitt modersmål och att övergången till läsning och skrivning av svenska ägde rum när inläringen på modersmålet var väl befast. En sådan anordning har prövats i kommuner där elevunderlaget har medgett att språkligt homogen invandrarklass inrättats i årskurs 1 med lärare som talar elevernas modersmål. Anordningen kan betecknas som en förberedelseklass (jfr Lgr 69 II:Inv) av särskild modell, eftersom syftet även i detta fall varit att så snart som det ansetts lämpligt överföra eleverna till vanliga svenska klasser. Arbetet i sådan klass

har därför innefattat ett dagligt träningspass i svenska (hörförståelse och talträning) av svensk lärare.

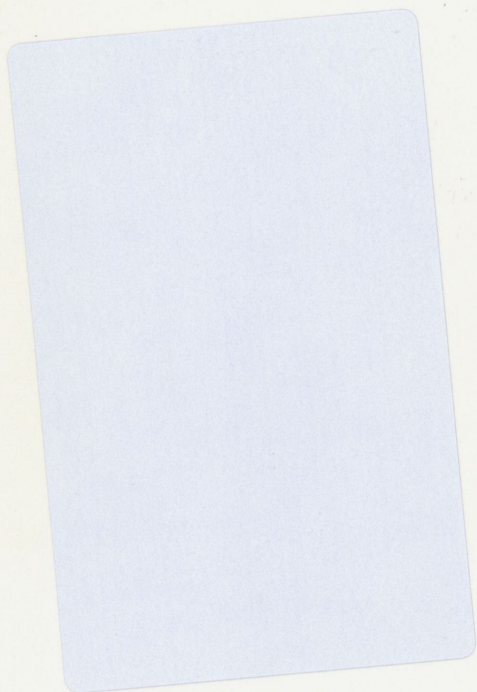
Den stora spridningen av invandrarna över landet medför emellertid att nybörjarna som regel får sin grundläggande läs- och skrivundervisning tillsammans med de svenska barnen. Den största omsorg måste därvid ägnas åt stödundervisningen så att den får erforderlig omfattning.

Behovet av stödundervisning i svenska måste bedömas individuellt. En intensivträning bör ske vid ankomsten till skolan och en fortlöpande stödundervisning i svenska bör ges så länge behov därav kan iakttas.

Undervisning i hemspråket

Undervisningen i hemspråket bör för nybörjaren i åk 1 utformas som övningar i att se, lyssna och tala. Samverkan mellan elevens klasslärare och den som handhar undervisningen i elevens hemspråk är av största vikt, så att samtalsundervisningen på modersmålet verkligen blir ett stöd för eleven i det övriga skolarbetet och underlättar elevens förståelse för allt det nya han möter i skolmiljön.

BIBLIOTEKET
LÄRARHÖGSKOLAN
I MÖLNDAL

Eab *Skolöverstyr.*
Läroplan för grundskolan
Supplement. Skolstarten.

Ex. nr: 322

Läroplan för grundskolan

Lgr 69

Skolstarten

Skolst

Allmän del (Lgr 69 I)

Supplement (Lgr 69 II)

Svenska
Matematik
Främmande språk. Engelska
Musik
Teckning
Slöjd
Hemkunskap. Barnkunskap
Gymnastik
Orienteringsämnen. Lågstadiet.
Mellanstadiet
Orienteringsämnen. Högstadiet
Praktisk yrkesorientering
Främmande språk. Franska. Tyska
Ekonomi
Konst
Teknik
Maskinskrivning
Fritt valt arbete,
Lägerskola
Planering
Planeringsexempel, Lågstadiet.
Mellanstadiet

Resurstimmarnas användning
Sameskolor
Skolstarten
Specialskolan för syn-, hörsel- och
talskadade
Specialundervisning
Undervisning av invandrabarn m fl
Undervisning i klasstyp b och B
Undervisning om alkohol, narkotika
och tobak

1973 BERÄKNAS UTKOMMA

Planering
Trafikundervisningen i grundskolan
Undervisning av invandrabarn m fl

Skolöverstyrelsens handledningar

Friluftsverksamheten i skolan
Handskrivning
Basfärdigheter i matematik

Utbildningsförlaget

6.45

ISBN